

Ägarintresse – allmänintresse – ett evigt spänningsfält

Äganderätten har aldrig varit hundra procentig. Det har alltid varit en avvägning mellan ägarens intresse och det allmännas intressen. För några år sedan var allmänintresset starkare, nu, med alliansregeringen, har vågskålen tippat över lite till ägarens sida. Ja, så kan man sammanfatta skogsavdelningens sammankomst den 11 november 2010. Temat var "Nya strömningar med ny syn på äganderätten".

Jan Sandström, tidigare LRF-skogsägarna, introducerade ämnet med en historisk exposé. På 1700-talet var äganderätten stark, sade han. Man pratade om en moralbaserad naturrätt. Under 1800- och början av 1900-talen försvagades äganderätten. Folkviljan, eller staten genom majoritetspolitik, var den verkliga rätten.

Under andra halvan av 1900-talet förstärktes de liberala värdena i samhället – vi fick se marknadsekonomins segertåg. Äganderätten förstärktes då rejält, men det var faktiskt först 1995 som vi i Sverige fick in en skrivning om äganderätt i grundlagen. Det hade andra europeiska länder genomfört långt tidigare.

Även om äganderätten i och med detta blivit starkare, så kunde han rada upp exempel på exempel på frågor där en skogsägare får finna sig i att andras intressen påverkar ägandet och brukandet: Skogspolitiken och skogsvårdslagen. Allemansrätten. Hänsyn till renbete. Skydd av skog för den biologiska mångfalden. Kraftledning. Gruvbrytning.

Äganderätten är en grund för marknadsekonomi, och den genererar välfärd, konstaterade **Fredrik Bonde**, chefsjurist vid LRF. En rättstat och en demokrati är otänkbara utan en äganderätt.

Men även i en rättstat måste äganderätten vika för angelägna allmänna intressen, det är självklart, underströk han. Men då måste det finnas tydliga regler för vad som krävs för en expropriation, och tydliga regler för rätten till ekonomisk ersättning.

Han exemplifierade med att det allmänna har ett intresse av att det finns el- och teleledningar – och det allmänna har därför kunnat tvinga fram ledningsdragning på andras mark med hjälp av expropriation. Sedan 2004 gäller detta även för mobilmaster. Det har lett till en viss försvagning av äganderätten. Markägarna riskerar att få lägre ersättning när nuvarande arrendeavtal för en mobilmast går ut. För nu kan mobiloperatören hota med expropriation – som ger avsevärt lägre ersättning än dagens ganska frikostiga arrenden.

Vad gäller minerallagen har det å andra sidan blivit lite bättre för markägaren. Fortfarande gäller huvudregeln att markägaren inte äger s.k. koncessionsmineraler – men 2004 skrevs det in att markägaren ska få en viss ersättning från det gruvbolag som bryter mineralen.

En annan förändring som gynnade ägandet var att den kommunala förköpslagen försvann 2008.

Den socialdemokratiska regeringen tillsatte 2004 en grundlagsutredning. Inledningsvis handlade diskussionen mest om demokratifrågor, men efter alliansens valseger 2006 kom ägandefrågorna också med. Man lade in ett skydd för ägandet i Regeringsformen och skrev också in att ägaren ska ha full ersättning vid expropriering. Något som för övrigt sedan ändrades till 125 procents ersättning i den nya Expropriationslagen.

Däremot var man då inte mogen för att införa en vinstdelning i expropriationslagen – alltså någon form av ersättning baserad på vad den som tvingar fram en expropriering tjänar ekonomiskt på intrånget. Men frågan kanske kommer igen – det är en ny expropriationsutredning på gång.

Avslutningsvis berättade han lite om Ägarfrämjandet. Det är en organisation som ska öka förståelsen och respekten för det privata ägandet. LRF är en av sju medlemsorganisationer. Andra är bl.a. Villaägarnas Riksförbund, Svensk Handel, Företagarna och Sveriges Jordägarförbund. Till valet 2014 planerar Ägarfrämjandet en kampanj för att lyfta ägarfrågorna politiskt.

Lars Emmelin, professor vid Blekinge Tekniska högskola fortsatte med en idéhistorisk betraktelse över avvägningen mellan det allmännas intressen och markägarens intressen.

Ägandet är aldrig enkelt eller odelbart och det har inte varit historiskt konstant, inledde han. Han presenterade två synsätt eller paradigmer för hur det allmännas intressen kommer fram i debatten: I *miljöparadigmet* säger man sig utgå från vetenskaplig kunskap, rationell planering, och vad naturen tål. Mot detta ställde han *planparadigmet*, där man vill fatta goda beslut i koncensus. Man väger intressen mot varandra. "Planeringens väsen är förhandlande", som han beskrev det.

Han exemplifierade med strandskyddet. Först handlade det "bara" om allmänhetens tillgång till stränder. Efterhand lyfts sällsynta arter och biologisk mångfald fram alltmer.

I planparadigmet väger politiker och tjänstemän olika intressen mot varandra i ett strandskyddsärende. Man diskuterar sig fram till en rimlig kompromiss.

I miljöparadigmet används ofta till synes vetenskapliga argument. "Den biologiska mångfalden hotas". "Här finns sällsynta arter som hotas, därför kan man inte bygga här". Men hur vetenskapliga är de, undrade han? Hur vetenskapligt är underlaget? Handlar det inte mycket om att tjänstemännens värderingar förvetenskapligas?

"Expertbedömningar (miljöparadigmet) ställs mot demokratiskt fattade beslut (planparadigmet).

Han gled sedan kort över till de statliga miljömålen. Det finns ett antal landskapsmål som är direkt fåniga, menade han: Hur uppnår man "Storslagna fjäll? Eller "Hav i balans". De här målen är bara poetiskt pekoralistiska!

I USA har man ett system där man sätter ekonomiska värden på olika företeelser i naturen. Det finns ett värde i dollar för en död pelikan, exemplifierade han. Det är naturligtvis inget givet och enkelt värde, det styrs av politiska värderingar, det kan sägas

vara godtyckligt. Men det är förutsägbart – alla i USA vet vad som gäller och rättar sig efter det. Det fungerar.

Miljöparadigmet passar EUs styrmodell, fortsatte han. Det är en central styrning som utgår från normer.

En kritisk granskning av miljöparadigmet innebär dock inte att planparadigmet är oproblemiskt, avslutade han.

Diskussionen handlade mycket om vindkraft. Dilemmat kan sammanfattas i den kärnfulla meningen: "Det står ett vindkraftverk precis utanför vår gräns. Grannen får alla pengarna, vi får hela obehaget. Det finns i dag ingen praxis eller lagstiftning för hur detta ska regleras eller ersättas.

En diskussion gällde allemansrätt och landsbygdsutveckling, som kan komma i konflikt, t.ex. vid turist- och ridanläggningar. Alla kommuner ska rädda sin ekonomi med ekoturism, som någon kommenterade lite cyniskt.